

Muutoksenhakutyöryhmän muistio

Korkeimman oikeuden täysistunto asetti 15.3.2023 työryhmän, jonka tehtävänä on arvioida, onko valtioneuvostolle tehtävä perustuslain 99 §:n 2 momentissa tarkoitettu esitys lainsäädäntötoimeen ryhtymisestä muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten muuttamisesta, ja valmistella luonnos esitykseksi siltä osin kuin työryhmä pitää lainsäädäntöaloitteen tekemistä perusteltuna.

Työryhmään ovat kuuluneet puheenjohtajana presidentti Tatu Leppänen ja jäseninä oikeusneuvokset Tuomo Antila ja Lena Engstrand. Työryhmän sihteerinä ovat toimineet esittelijät Ville Hiltunen ja Laura Ritakari-Rautio.

Työryhmä ehdottaa, että korkein oikeus tekee valtioneuvostolle esityksen lainsäädäntötoimeen ryhtymisestä muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten muuttamiseksi siten kuin jäljempänä esitetään.

1. Johdanto

Korkein oikeus käyttää ylintä tuomiovaltaa riita- ja rikosasioissa sekä valvoo lainkäyttöä omalla toimialallaan. Korkeimman oikeuden keskeisin tehtävä on antaa ennakkopäätöksiä sellaisista kysymyksistä, joihin laki ei anna selvää vastausta. Ennakkopäätöksillä annetaan oikeusohjeita tulevien vastaavanlaisten oikeusriitojen varalle ja pyritään varmistamaan, että tuomioistuimet eri puolilla maata tulkitsevat lakia samalla tavalla.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöstehtävän kannalta on tärkeää, että korkeimpaan oikeuteen saapuu kaikilla sen toimivaltaan kuuluvilla oikeudenaloilla riittävä määrä asioita, joista ennakkopäätökseksi soveltuvat tapaukset valikoidut ratkaistaviksi valituslupajärjestelmän kautta. Viimeisten 15 vuoden aikana korkeimpaan oikeuteen saapuneiden asioiden määrä on kuitenkin laskenut selvästi. Lisäksi vuonna 2011 voimaan tullut muutoksenhaussa käräjäoikeudesta hovioikeuteen sovellettava jatkokäsittelylupajärjestelmä ja sen soveltamisalan laajentuminen vuonna 2015 ovat vaikuttaneet siten, että nykyisin merkittävä osa korkeimpaan oikeuteen saapuvista asioista koskee jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Näistä syistä korkeimman oikeuden mahdollisuudet kattavan ennakkopäätöskäytännön ylläpitämiseen ovat heikentyneet. Tämä kehitys on koskenut erityisesti riita-asioita.

Esityksessä ehdotetaan, että muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevaa sääntelyä kehitetään kahdella tavalla korkeimman oikeuden ennakkopä-

töstehtävän edistämiseksi. Ensinnäkin esityksen mukaan muutoksenhakuasiassa, jossa hovioikeus ei ole myöntänyt jatkokäsittelylupaa, korkein oikeus voisi jatkossa ottaa ensin tarkasteltavakseen asiassa ilmenevän ennakkopäätösluonteisen kysymyksen ja vasta sen ratkaistuaan harkita asian jatkokäsittelyn tarpeen. Toiseksi kärjäoikeus tai hovioikeus voisi siirtää käsiteltävään olevassa asiassa ilmenevän ennakkopäätöskysymyksen erikseen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

2. Nykytila ja sen arviointi

2.1 Nykytila

Korkeimpaan oikeuteen voi valittaa hovioikeuksien ratkaisuksista, kärjäoikeuksien maa-oikeutena antamista ratkaisuksista sekä eräistä markkinaoikeuden ja valitusoikeuden ratkaisuksista oikeudenkäymiskaaren 30 luvun säännösten mukaisesti. Edellytyksenä valituksen tutkimiselle useimmiten on, että korkein oikeus myöntää muutoksenhakijalle valitusluvan.

Oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n mukaan valituslupa voidaan myöntää ainoastaan, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeää saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi (ns. ennakkopäätösperuste) taikka jos siihen on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen sellaisen oikeudenkäynti- tai muun virheen takia, jonka perusteella ratkaisu olisi purettava tai poistettava (ns. purkuperuste), tai jos valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy. Valituslupa voidaan rajoittaa koskemaan osaa hovioikeuden ratkaisusta tai kysymystä, jonka ratkaiseminen on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi tai valituslupaperusteiden kannalta muutoin. Jos lupa myönnetään rajoitettuna kysymykseen, korkein oikeus voi muilta osin perustaa ratkaisunsa valituksen kohteena olevassa ratkaisussa todettuihin seikkoihin.

Ennakkopäätösluonteisissa asioissa on mahdollista hakea muutosta kärjäoikeuden ratkaisusta suoraan korkeimmalta oikeudelta niin sanotulla ennakkopäätösvalituksella oikeudenkäymiskaaren 30 a luvussa säädetyllä tavalla. Tällöin valituslupa voidaan myöntää vain, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeää saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Jos valituslupaa ei myönnetä, kärjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi.

Korkeimman oikeuden keskeisin tehtävä on ohjata oikeuskäytäntöä ennakkopäätöksillä, joita annetaan vuosittain noin sata. Ennakkopäätöksiä annettiin 2000-luvun alussa useana vuonna yli 120 kappaletta. Ratkaisujen määrä tasaantui 2010-luvun aikana keskimäärin noin sataan kappaleeseen vuodessa. Vuosina 2020–2022 ennakkopäätösten määrä vähentyi 101 ratkaisusta 81 ratkaisuun.

Valtaosa ennakkopäätöksistä annetaan riita- ja rikosasioissa, jotka saapuvat korkeimpaan oikeuteen hovioikeuden tuomiota koskevana varsinaisena muutoksenhakuna. Näissä asioissa ennakkopäätöksiksi sopivat tapaukset valikoituvat korkeimman oikeuden ratkaistaviksi valituslupajärjestelmän kautta. Valituslupa myönnetään nykyisin keskimäärin harvemmin kuin joka kymmenennessä asiassa, ja valitusluvista suurin osa on myönnetty ennakkopäätösperusteella. Ennakkopäätösvalituksina saapuneita asioita julkaistaan ennakkopäätöksinä vuosittain muutamia.

Korkeimpaan oikeuteen saapuneiden valituslupa-asioiden määrä on laskenut pitkällä aikavälillä selvästi. Vuonna 2005 valituslupa-asioita saapui yhteensä

noin 2 600 kappaletta ja vuonna 2015 vielä noin 2 150 kappaletta, kun taas vuosina 2020–2022 valituslupa-asioita saapui korkeimpaan oikeuteen noin 1 680–1 780 kappaletta vuodessa. Saapuneiden valituslupa-asioiden vähentyminen on kohdistunut erityisesti siviiliasioihin, eli riita-, vakuutus- ja maa- ja metsätalouden oikeusasioihin, kun taas rikosasioissa muutokset ovat olleet vähäisempiä. Siviilioikeudellisia valituslupa-asioita saapui vuoteen 2017 asti noin 900–1 000 kappaletta vuodessa. Tämän jälkeen niiden määrä on laskenut noin 650–750 valituslupa-asiaan vuodessa.

Lisäksi vuonna 2011 voimaan tullut muutoksenhaussa kärjäoikeudesta hovioikeuteen sovellettava jatkokäsittelylupajärjestelmä (laki 650/2010) ja sen soveltamisalan laajentuminen vuonna 2015 (laki 386/2015) ovat vaikuttaneet korkeimpaan oikeuteen saapuvien riita- ja rikosasioiden laatuun.

Oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun 5 §:n mukaan kärjäoikeudesta hovioikeuteen valittava tarvitsee lähtökohtaisesti jatkokäsittelyluvan. Rikosasioissa jatkokäsittelylupaa ei kuitenkaan tarvita, jos vastaaja on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kahdeksan kuukautta vankeutta. Hovioikeuden on myönnettävä jatkokäsittelylupa, jos ilmenee aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta, kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä, lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa tai luvan myöntämiseen on muu painava syy (11 §).

Asioissa, joissa hovioikeus ei ole myöntänyt jatkokäsittelylupaa, muutoksenhaku korkeimmassa oikeudessa koskee sitä, olisiko hovioikeuden tullut myöntää jatkokäsittelylupa. Tällaisia jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä koskevia valituslupa-asioita on nykyisin kaikista valituslupa-asioista noin kolmasosa. Rikosasioissa jatkokäsittelylupaa koskevia valituslupa-asioita on kaikista valituslupa-asioista noin 25–30 prosenttia ja riita-asioissa lähes puolet.

Vuodesta 2012 lukien korkein oikeus on julkaissut noin 50 jatkokäsittelyluvan edellytyksiä koskevaa ennakkopäätöstä sekä antanut yli 70 julkaisematonta ratkaisua tästä arvioinnista. Julkaistuista ratkaisuista 22:ssa sekä useissa julkaisemattomissa ratkaisuissa on katsottu, että hovioikeuden olisi tullut myöntää jatkokäsittelylupa ennakkoratkaisuperusteella. Kaikissa näissä tapauksissa asia on palautettu hovioikeuteen ratkaistavaksi.

Korkein oikeus on käytännössään vakiintuneesti katsonut, että kun se kumoo hovioikeuden ratkaisun, jossa hovioikeus ei ole myöntänyt valittajalle jatkokäsittelylupaa, asian käsittelyä on pääsääntöisesti jatkettava hovioikeudessa, koska hovioikeus ei ole antanut asiaratkaisua valittajan esittämiin vaatimuksiin (esimerkiksi KKO 2016:57, kohta 20 ja KKO 2013:45, kohta 12). Tästä vakiintuneesti noudatetusta lähtökohdasta on kuitenkin toisinaan poikettu, jos kysymys on ollut oikeudellisesti ja oikeudenkäyntiaineistoltaan selvästä asiasta eikä asianosaisen oikeusturvan takaamiseen liittyvistä syistä ole muuta johtunut. Esimerkiksi ratkaisussa KKO 2013:45 puolustajan palkkiota koskevaa ratkaisua on oikaistu yksiselitteisen virheen korjaamiseksi.

2.2 Nykytilan arviointi

Riita-asioiden yleinen kehitys

Tuomioistuimissa käsiteltävien riitaisten riita-asioiden lukumäärä on Suomessa kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen alhainen, ja intressiltään vähäisten riita-asioiden määrä on viime vuosina laskenut entisestään. Ainakin oikeudenkäyntien pitkän keston ja suuren oikeudenkäyntikuluriskin on arvioitu selittävän

tilannetta (ks. esim. Arviomuistio pienriitamenettelystä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2023:1, s. 16, 20 ja 31).

Korkein oikeus on antamissaan lausunnoissa (lausunto oikeudenkäyntikuluja riita-asioissa koskevasta arviomuistiosta 16.6.2021 ja lausunto oikeudenkäyntikulutyöryhmän mietinnöstä 21.6.2022) painottanut sitä, että prosessikynnyksen nouseminen on yhteiskunnallisesti merkittävä kysymys. Tuomioistuinlaitoksen ja koko oikeusvaltion legitimitetti on vaarassa rapautua, jos asianosaiset eivät enää uskalla hakea tai kykene hakemaan oikeussuojaa tuomioistuimelta. Tämä on omiaan heikentämään luottamusta tuomioistuinlaitokseen. Myös edellytykset aineellisen oikeuden ja oikeusjärjestelmän kehittymiseen heikkenevät, kun tuomioistuimilla on aiempaa vähemmän mahdollisuuksia antaa ratkaisuja epäselvistä oikeuskysymyksistä, viime kädessä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksillä.

Korkein oikeus on edellä mainituissa lausunnoissaan korostanut tarvetta lainsäätäjän tehokkaille lainsäädännöllisille toimenpiteille asiantilan korjaamiseksi. Viime vuosina sanottuun tilanteeseen on pyritty vaikuttamaan vähäisillä muutoksilla oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevaan sääntelyyn (laki 143/2023), arvioimalla niin sanotun pienriitamenettelyn säätämisen ja rikosprosessin tehostamisen edellytyksiä (edellä mainittu arviomuistio OMML 2023:1 ja Rikosprosessin sujuvoittaminen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2023:16) sekä edistämällä oikeudenhoidon toimijoiden rahoitusvajeen korjaamista (ks. kootusti Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:67). Voidaan arvioida, että tähänastiset toimenpiteet eivät vielä ole olleet riittäviä asiantilan korjaamiseksi.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöstehtävä

Korkein oikeus ohjaa oikeuskäytäntöä ennakkopäätöksillä, jotka valikoituvat pääsääntöisesti valituslupajärjestelmän kautta korkeimpaan oikeuteen toimitettujen muutoksenhakemusten perusteella. Suurimmassa osassa alemmissa tuomioistuimissa käsiteltävistä asioista ei kuitenkaan ole tarvetta ennakkopäätöksen antamiselle asian oikeudellisen selvyiden tai aikaisemman ennakkopäätöskäytännön vuoksi. Toisaalta niissäkin asioissa, joissa ilmenee ennakkopäätöksen tarve jostakin kysymyksestä, saattaa tapaus muusta syystä, kuten muutoksenhakuasetelmasta johtuen, olla huonosti ennakkopäätökseksi soveltuva. Näistä syistä kattavan ennakkopäätöskäytännön onnistunut ylläpitäminen edellyttää, että korkeimpaan oikeuteen saapuu riittävä määrä asioita kaikissa sen toimivaltaan kuuluvissa asiaryhmissä.

Osana edellä kuvattua yleistä kehitystä myös muutoksenhaku alempien tuomioistuinten ratkaisuista korkeimpaan oikeuteen on vähentynyt, ja erityisesti siviiliasioissa saapuneiden valituslupahakemusten määrä on supistunut selvästi viime vuosina. Nämä seikat ovat vaikuttaneet siihen, kuinka paljon ennakkopäätöksiksi soveltuvia asioita saapuu korkeimpaan oikeuteen.

Lisäksi jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentuminen koskemaan kaikkia siviiliasioita sekä suurta osaa rikosasioista on käytännössä johtanut siihen, että korkeimpaan oikeuteen saapuu aikaisempaa vähemmän asioita, jotka soveltuvat ennakkopäätöksiksi. Tämä seuraa siitä, että jatkokäsittelyluvan edellytyksiä koskevassa muutoksenhaussa korkein oikeus voi arvioida vain sitä, olisiko hovioikeuden tullut myöntää asiassa jatkokäsittelylupa jollakin laissa säädetyistä lupaperusteista. Siten vaikka asiassa ilmenisi sellainen oikeudellinen kysymys, josta olisi tarpeen antaa ennakkopäätös, korkein oikeus ei voi jatkokäsittelyluvan edellytyksiä koskevassa asiassa ratkaista tällaista kysymystä, vaan asiassa myönnetään jatkokäsittelylupa ennakkoratkaisuperusteella ja asia palautetaan hovioikeuteen ratkaistavaksi.

Korkein oikeus on edellä mainituista seikoista huolimatta pystynyt pääsääntöisesti ylläpitämään kattavaa ennakkopäätöskäytäntöä eri oikeudenaloilla. Saapuneiden asioiden vähentyminen ja jatkokäsittelylupaa koskevien valituslupa-asioiden suhteellisen osuuden lisääntyminen ovat kuitenkin yhdessä vaikuttaneet siihen, että ennakkopäätöksiksi soveltuvien asioiden määrä korkeimmassa oikeudessa on laskenut erityisesti siviilioikeudellisissa asioissa. Tästä syystä korkeimman oikeuden mahdollisuudet kattavan ennakkopäätöskäytännön ylläpitämiseen ovat jossain määrin heikentyneet.

2.3 Ulkomainen lainsäädäntö ja eurooppalaiset tuomioistuimet

Luonnollinen vertailukohta suomalaisille lainsäädäntöratkaisuille on pohjoismainen oikeus ja yhteisen prosessioikeudellisen perinteen johdosta erityisesti Ruotsin lainsäädäntö. Ennakkopäätöskysymysmenettely on puolestaan käytössä useassa eurooppalaisessa oikeusjärjestyksessä. Näin ollen myös esimerkit muista Euroopan maista antavat mahdollisuuden vertailla, millaisiin asioihin ennakkopäätöskysymysmenettelyn on katsottu soveltuvan, vaikka oikeusjärjestelmät ovatkin erilaisia.

Ruotsissa kärjäoikeus tai hovioikeus voi siirtää korkeimman oikeuden ratkaistavaksi vireillä olevassa dispositiivisessa riita-asiaa esiin tulleen ennakkopäätöskysymyksen (RB 56:13-15). Ennakkopäätöskysymyksen siirtäminen edellyttää asianosaisten suostumusta. Korkein oikeus voi ottaa kysymyksen ratkaistavakseen, jos asialle voidaan myöntää valituslupa ennakkopäätösperusteella. Jos korkein oikeus antaa asiassa ratkaisun, se on alempia tuomioistuimia sitova kyseisessä oikeudenkäynnissä. Korkein oikeus antaa vuosittain ratkaisun keskimäärin 1-2 ennakkopäätöskysymykseen.

Ruotsissa korkein oikeus voi myös käsitellessään hovioikeuden jatkokäsittelyluvan epäämistä koskevaa valitusasiaa ottaa ratkaistavakseen sanottuun asiaan sisältyvän ennakkopäätösluonteisen kysymyksen (RB 54:12 a). Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä jää siksi aikaa lepäämään. Tätäkin menettelyä on sovellettu vuosittain keskimäärin 1-2 asiassa.

Norjan, Tanskan ja Saksan lainsäädännössä ei tunneta mahdollisuutta esittää ennakkopäätöskysymys ylemmälle tuomioistuimelle. Sanotuissa valtioissa ei ole käytössä myöskään sellaista jatkokäsittelylupajärjestelmää kuin Suomessa ja Ruotsissa.

Alankomaissa alemmat tuomioistuimet voivat esittää ennakkopäätöskysymyksen korkeimmalle oikeudelle siviili- ja rikosasioissa sekä vero-oikeudellisissa asioissa. Korkeimman oikeuden ratkaisu sitoo alempia tuomioistuimia kyseisessä asiassa. Ennakkopäätöskysymysmenettelyyn on oltu tyytyväisiä, koska sen nojalla korkeimman oikeuden ratkaistavaksi on saatu oikeudellisia kysymyksiä, jotka eivät normaalia muutoksenhakureittiä yleensä päädy käsiteltäväksi ylimpään oikeusasteeseen, esimerkiksi kuluttajaoikeudellisia, työoikeudellisia tai vuokrasuhteeseen liittyviä asioita. Ennakkopäätöskysymyksiä esitetään korkeimmalle oikeudelle vuosittain siviiliasioissa keskimäärin 10 ja veroasioissa keskimäärin 3. Menettely on laajennettu koskemaan rikosasioita vasta vuonna 2022, joten siltä osin lukumäärätietoa ei ole vielä saatavilla.

Ranskassa alemmat tuomioistuimet voivat esittää ennakkopäätöskysymyksen korkeimmalle oikeudelle siviili- ja rikosasioissa. Korkeimman oikeuden tulee antaa ratkaisunsa kolmessa kuukaudessa pyynnön esittämisestä. Korkeimman oikeuden ratkaisu ei sido alemmaa oikeutta, vaan on ainoastaan neuvoa-antava. Ennakkopäätöskysymyksiä esitetään korkeimmalle oikeudelle vuosittain keskimäärin noin 10.

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 267 artiklan mukaan Euroopan unionin tuomioistuin antaa ennakkoratkaisuja jäsenvaltioiden tuomioistuinten esittämiin unionin oikeuden pätevyyttä ja tulkintaa koskeviin kysymyksiin. Unionin tuomioistuimen antama ennakkoratkaisu koskee vain sitä, miten asiassa sovellettavia unionin oikeussääntöjä on tulkittava, ja asian ratkaiseminen ennakkoratkaisussa vahvistetun tulkinnan mukaisesti on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä. Ennakkoratkaisut ovat sekä ennakkoratkaisua pyytäneitä tuomioistuinta että kaikkia muitakin jäsenvaltioiden tuomioistuinta sitovia.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 16. lisäpöytäkirjan mukaan lisäpöytäkirjan ratifioineiden valtioiden ylimmät tuomioistuimet voivat pyytää Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta neuvoa-antavia lausuntoja vireillä oleviin asioihin liittyen. Neuvoa-antavia lausuntoja voidaan pyytää periaatekysymyksistä, jotka liittyvät Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tai sen pöytäkirjoissa määriteltyjen oikeuksien ja vapauksien tulkintaan tai soveltamiseen.

3. Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on edistää korkeimman oikeuden mahdollisuuksia huolehtia lainkäytön yhtenäisyydestä ja oikeuskäytännön ohjaamisesta. Tarkoitus on, että esitetyt keinot ohjaisivat aikaisempaa tehokkaammin ennakkopäätösluonteisia oikeuskysymyksiä alemmista tuomioistuimista korkeimman oikeuden ratkaistavaksi ja parantaisivat korkeimman oikeuden edellytyksiä antaa ennakkopäätöksiä asioissa, jotka hovioikeudessa kuuluvat jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin.

4. Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Kysymyksen ratkaiseminen jatkokäsittelylupa-asiassa (ns. hyppyvalituslupa)

Muutoksenhakua hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen koskevaan oikeudenkäymiskaaren 30 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 a §, jossa säädettäisiin niin sanotusta hyppyvalitusluvasta korkeimmassa oikeudessa. Ehdotuksen mukaan jos valitus korkeimmassa oikeudessa koskisi jatkokäsittelyluvan myöntämistä hovioikeudessa ja asiassa olisi kysymys, jonka ratkaiseminen on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi tai valituslupaperusteen kannalta muutoin, korkein oikeus voisi valitusluvan myöntäessään tai valitusta käsitellessään päättää, että se ratkaisee kysymyksen. Jatkokäsittelyluvan käsittelyä jatkettaisiin kysymyksen ratkaisemisen jälkeen.

Ehdotettu säännös tarkoittaisi käytännössä sitä, että korkein oikeus voisi ratkaista ennakkopäätösluonteisia kysymyksiä myös niissä asioissa, joissa hovioikeus ei ole myöntänyt jatkokäsittelylupaa, ja arvioida jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä vasta tämän jälkeen.

Ennakkopäätöskysymys

Oikeudenkäymiskaaren 30 a lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 7 §, jossa säädettäisiin ennakkopäätöskysymyksen siirtämisestä korkeimmalle oikeudelle. Ehdotetun säännöksen mukaan käräjäoikeus tai hovioikeus voisi päätöksellään siirtää korkeimman oikeuden ratkaistavaksi kysymyksen, joka koskee lain soveltamista sen käsiteltävänä olevassa asiassa. Menettely olisi käytettävissä sekä siviili- että rikosasioissa.

Ennakkopäätöskysymyksen siirtäminen olisi tuomioistuimen harkinnassa. Tuomioistuimen tulisi kuitenkin kuulla asianosaisia pyynnön tekemisestä ja siirron saisi tehdä vain erityisestä syystä, jos joku asianosaisista vastustaa sitä.

Ennakkopäätöskysymyksen ratkaistavaksi ottamiseen korkeimmassa oikeudessa sovellettaisiin soveltuvin osin valituslupan myöntämistä koskevia säännöksiä, mutta kysymys voitaisiin ottaa ratkaistavaksi ainoastaan ennakkopäätösperusteella tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi. Kun korkein oikeus olisi ratkaissut ennakkopäätöskysymyksen tai päättänyt olla ottamatta kysymystä ratkaistavaksi, kysymyksen siirtänyt tuomioistuin jatkaisi asian käsittelyä.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Ehdotettujen uusien säännösten tarkoituksena olisi edellä todetulla tavalla ohjata ennakkopäätösluonteisia kysymyksiä aikaisempaa tehokkaammin korkeimman oikeuden ratkaistavaksi ja siten edistää korkeimman oikeuden ennakkopäätöstehtävän toteuttamista.

Kuten edellä jaksossa 2 on todettu, korkein oikeus on useissa jatkokäsittelylupaa koskevissa ratkaisuissaan katsonut, että jatkokäsittelylupa olisi pitänyt myöntää myös ennakkoratkaisuperusteella (esim. viime vuosilta KKO 2023:2, KKO 2022:3, KKO 2021:39, KKO 2021:27, KKO 2021:1, KKO 2020:94, KKO 2020:62, KKO 2020:49 ja KKO 2020:42). Sanottujen ratkaisujen määrä on vaihdellut yksittäisistä noin viiteen ratkaisuun vuodessa. Voidaan arvioida, että ainakin osa ratkaisuissa esillä olleista kysymyksistä olisi voitu ratkaista ehdotetussa niin sanotussa hyppyvalituslupaa koskevassa menettelyssä korkeimmassa oikeudessa.

Ennakkopäätöskysymystä koskeva menettely olisi kokonaan uusi. Sen käyttäminen olisi alempien tuomioistuinten harkinnassa ja edellyttäisi pääsääntöisesti, että asianosaiset eivät vastusta sen käyttämistä. Korkeimmalle oikeudelle siirrettävien kysymysten lukumäärän arviointiin liittyy siksi paljon epävarmuustekijöitä. Lähin vertailukohta on Ruotsissa riita-asioissa sovellettava vastaava menettely, jonka perusteella Ruotsin korkein oikeus antaa vuosittain noin 1-2 ratkaisua. Ehdotetun sääntelyn soveltamisala on kuitenkin sanottua sääntelyä laajempi ehdotuksen koskiessa myös rikos- ja hakemusasioita. Näissä asiaryhmissä ennakkopäätöskysymyksen siirtäminen tullee kuitenkin kysymykseen verrattain harvoin siksi, että menettelyyn soveltuvat lähinnä sellaiset kysymykset, joiden ratkaisemiseen vaikuttava tosiseikasto on riidaton.

Edellä mainitun perusteella voidaan arvioida, että ehdotettujen säännösten perusteella tultaisiin antamaan joitakin ennakkopäätöksiä vuodessa. Jatkokäsittelylupan edellytyksiä koskevien valituslupa-asioiden määrään korkeimmassa oikeudessa muutoksilla ei liene sanottavaa vaikutusta, mutta ennakkopäätöskysymykset voivat lisätä korkeimmassa oikeudessa käsiteltävien valituslupa-asioiden määrää arviolta enintään kymmenellä asialla vuodessa.

Niissä asioissa, joissa ehdotettuja uusia säännöksiä sovellettaisiin, voidaan ehdotuksen arvioida edistävän yksittäistapauksissa asianosaisten oikeuksiin pääsyä sekä joissain tapauksissa lyhentävän kokonaiskäsittelyaikoja ja vähentävän asianosaisille aiheutuvia oikeudenkäyntikuluja.

Oikeudenkäynnin kokonaiskesto voisi joissakin tapauksissa lyhentyä, kun muutoksenhaku kävisi tarpeettomaksi ennakkopäätöskysymystä koskevan ratkaisun vuoksi tai kun jatkokäsittelylupan edellytyksiä koskevaa asiaa ei olisi tarpeen enää palauttaa hovioikeuteen jatkokäsittelyä varten. Toisaalta ennakkopäätöskysymyksen siirtäminen pidentäisi kaikissa tapauksissa käsittelyaikaa

kysymyksen siirtävässä tuomioistuimessa, kun asian käsittely odottaisi ratkaisua ennakkopäätöskysymykseen. Jos kysymystä ei otettaisi ratkaistavaksi, asian käsittelyaika korkeimmassa oikeudessa olisi tyypillisesti joitakin kuukausia, ja jos kysymys otettaisiin ratkaistavaksi, asia tulisi jaksossa 5 esitetyllä tavalla ratkaista mahdollisimman joutuisasti.

Vastaavasti asianosaisten oikeudenkäyntikulut voisivat kokonaisuutena laskea niissä asioissa, joissa muutoksenhaku tai muu jatkokäsittely muodostuisi uusien säännösten ansiosta tarpeettomaksi. Ennakkopäätöskysymystä koskevasta menettelystä aiheutuisi kuitenkin tyypillisesti asianosaisille myös oikeudenkäyntikuluja, jos he osallistuisivat kysymyksen laadintaan ja lausuisivat asiassa korkeimmassa oikeudessa. Tällaisten kulujen voidaan kuitenkin arvioida jäävän vähäisiksi.

Uudet säännökset koskisivat käytännössä varsin rajattua määrää kaikista tuomioistuimissa käsiteltävistä asioista, eikä ehdotuksella siten olisi laajamittaisia vaikutuksia oikeudenkäyntimenettelyyn yleisesti. Siten esitys ei myöskään tuo ratkaisua edellä jaksossa 2 käsiteltyyn laajempaan siviiliasioiden korkeaa prosessikynnystä koskevaan ongelmaan, ja tämän suhteen muut toimenpiteet asi- antilan korjaamiseksi ovat edelleen tarpeellisia.

Esitys ei lisäisi työmäärää merkittävästi missään oikeusasteessa, eikä esityksellä tämän vuoksi olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

5. Säännöskohtaiset perustelut

14 luku Asian käsittelystä oikeudessa

4 §. Oikeudenkäymiskaaren 14 luku sisältää yleisiä säännöksiä asian käsittelystä oikeudessa. Luvun 4 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, joka sisältää informatiivisen viittauksen ennakkopäätöskysymystä koskevaan pykälään.

30 luku Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen

3 a §. Oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen koskevaan 30 lukuun ehdotetaan otettavaksi uusi 3 a §, jossa säädettäisiin niin sanotusta hyppyvalitusluvasta korkeimmassa oikeudessa. Ehdotettu säännös merkitsee, että korkein oikeus voisi ratkaista valitusasiaan sisältyvän kysymyksen, vaikka hovioikeus ei ole myöntänyt asiassa jatkokäsittelylupaa. Tavoitteena on edellä kerrotuin tavoin parantaa korkeimman oikeuden edellytyksiä antaa ennakkopäätöksiä asioissa, jotka hovioikeudessa kuuluvat jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin.

Ehdotettua pykälää voitaisiin soveltaa asioissa, joissa hovioikeus ei ole myöntänyt lain 25 a luvussa tarkoitettua jatkokäsittelylupaa. Korkein oikeus toimii näissä asioissa aina kolmantena oikeusasteena, ja valittaminen korkeimpaan oikeuteen edellyttää, että se myöntää muutoksenhakijalle valitusluvan. Hovioikeuden päätökseen, jolla jatkokäsittelylupa on myönnetty, ei sen sijaan saa haakea muutosta (25 a luvun 19 §:n 1 momentti).

Säännös soveltuisi kaikissa niissä rikos-, riita- ja hakemusasioissa, joiden jatkokäsittely mainitun luvun mukaan edellyttää lupaa hovioikeudessa. Jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolella ovat nykyisin vain rikosasiat, joissa vastaaja on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kahdeksan kuukautta vankeutta.

Pykälässä tarkoitetuissa asioissa hovioikeus on katsonut, että mikään lain 25 a luvun 11 §:ssä säädetty jatkokäsittelyluvan myöntämisen peruste ei ole täyttynyt. Mainitun pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan jatkokäsittelylupa on myönnettävä myös, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa (ns. ennakkoratkaisuperuste). Jos hovioikeus ei asiaan sisältyvästä ennakkopäätösluonteisesta kysymyksestä huolimatta ole myöntänyt jatkokäsittelylupaa, korkein oikeus voisi ottaa kysymyksen ratkaistavakseen. Poikkeuksellisesti kyse voisi myös olla siitä, että hovioikeus on virheellisesti katsonut asian kuuluvan jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaan.

Pykälää voitaisiin soveltaa sekä tapauksissa, joissa hovioikeus on evännyt jatkokäsittelyluvan koko asiassa, että tapauksissa, joissa lupaa ei ole myönnetty jollekin valittajista tai osassa asiasta (25 a luvun 12 §). Mahdollisuus olisi hyödyllinen erityisesti viimeksi mainitussa tilanteessa, koska muutosta päätökseen haetaan tällöin vasta pääasiantarkaisun yhteydessä (luvun 19 §:n 2 momentti).

Kun hovioikeus päätöksellään hylkää valittajan pyynnön jatkokäsittelyluvan myöntämisestä, se ei ratkaise asiaa aineellisesti, vaan asian ratkaisu jää käräjäoikeuden ratkaisun varaan. Jos valittaja tällöin hakee päätökseen muutosta korkeimmasta oikeudesta ja jos valituslupa myönnetään, korkeimmassa oikeudessa on nykyisin kysymys vain siitä, myönnetäänkö valittajalle jatkokäsittelylupa hovioikeuteen. Korkein oikeus ei näin pääse ratkaisemaan aineellisesti asiaan mahdollisesti sisältyvää, ehkä hyvinkin merkittävää kysymystä. Jos korkein oikeus myöntää jatkokäsittelyluvan, seurauksena on yleensä jutun palauttaminen takaisin hovioikeuden käsiteltäväksi.

Ehdotetun säännöksen mukaan näissä tilanteissa korkein oikeus voisi valitusluvan myöntäessään tai valitusta käsitellessään päättää ottaa kysymyksen suoraan itse käsiteltäväkseen ja ratkaistavakseen, vaikka hovioikeus ei ole ratkaissut kysymystä aineellisesti. Tämä olisi poikkeus oikeusastejärjestyksen periaatteesta, koska korkein oikeus arvioisi suoraan käräjäoikeuden tuossa kysymyksessä tekemää ratkaisua ja ratkaisisi itse kysymyksen. Korkein oikeus voisi tehdä ehdotettua menettelyä koskevan päätöksen joko valitusluvan myöntämisen yhteydessä valituslupakokoonpanossa tai myöhemmin valituksen käsittelevässä kokoonpanossa.

Ehdotetun pykälän mukainen menettely voisi koskea kaikenlaisia niitä kysymyksiä, joiden osalta korkein oikeus voi nykyisinkin asiantarkaisua koskevassa muutoksenhaussa 30 luvun 3 §:n 2 momentin 2 kohdan nojalla myöntää rajoitetun valitusluvan. Nämä ovat yleensä ennakkopäätösluonteisia oikeudellisia kysymyksiä, joiden ratkaiseminen korkeimmassa oikeudessa on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi. Kysymys voi olla vaikkapa rikosoikeudellisen vastuun tietyistä edellytyksestä tai siviilioikeudellisen veloitteen jostakin osakysymyksestä. Kyse olisi aina oikeusnormien soveltamisesta kyseisessä asiassa eikä menettelyssä voitaisi vain lausua yleisesti jostakin oikeudellisesta kysymyksestä.

Menettely voisi koskea myös kysymystä, jonka ratkaiseminen on muutoin tarpeen valituslupaperusteen kannalta. Korkein oikeus voisi näin ratkaista esimerkiksi menettelykysymyksen, jossa käräjäoikeuden ratkaisua rasittaa kanteluperusteen muodostava virhe.

Lain 30 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan, jos valituslupa myönnetään 2 momentin 2 kohdan mukaisesti rajoitettuna, korkein oikeus voi muilta osin perustaa ratkaisunsa valituksen kohteena olevassa ratkaisussa todettuihin seikkoihin. Ehdotetussa menettelyssä tämä tarkoittaisi käräjäoikeuden ratkaisua, jonka va-

raan asia on jäänyt. Koska kuitenkin mahdollinen jatkokäsittelyluvan myöntäminen hovioikeuteen on vielä vireillä, menettely voisi koskea lähinnä kysymyksiä, joita koskevat tosiseikat ovat asiassa riidattomia tai joiden ratkaisu ei muutoin edellytä kannanottoa näyttökysymyksiin. Tarkoitus ei ole, että korkeimmassa oikeudessa otettaisiin vastaan suullista todistelua tässä menettelyssä.

Se, missä tapauksissa ehdotettua menettelyä käytettäisiin, olisi korkeimman oikeuden harkinnassa. Vaihtoehtona menettelylle olisi edelleen se, että korkein oikeus myöntää asiassa valitusluvan ja jatkokäsittelyluvan sekä palauttaa asian hovioikeuden ratkaistavaksi, vaikka asiaan sisältyisi ennakkopäätösluonteinen kysymys. Keskeistä olisi sen arviointi, kuinka hyvän pohjan oikeudenkäynti tuossa vaiheessa antaa korkeimman oikeuden ratkaisulle. Tähän vaikuttaa se, kuinka kattavasti kysymys on jo käräjäoikeudessa ollut asianosaisten asianajon kohteena ja kuinka seikkaperäisesti käräjäoikeus on perustellut kysymyksen ratkaisun. Joissakin tapauksissa olisi perustellumpaa palauttaa asia hovioikeuden ratkaistavaksi ja odottaa mahdollista uutta muutoksenhakua, jolloin käytävissä olisi myös hovioikeuden kysymyksessä tekemä ratkaisu.

Kysymyksen ratkaiseminen suoraan korkeimmassa oikeudessa ei edellyttäisi asianosaisten pyyntöä eikä suostumusta. Jatkokäsittelylupaa koskevassa valituslupahakemuksessa ja valituksessa voitaisiin kuitenkin kiinnittää tähän mahdollisuuteen huomiota. Korkein oikeus voisi myöntää valitusluvan ja päättää kysymyksen ratkaisemisesta itse jo ennen vastauksen pyytämistä vastapuolelta. Vastaus olisi kuitenkin pyydettävä ennen kysymyksen ratkaisemista. Tarvittaessa korkein oikeus voisi varata asianosaisille tilaisuuden lausua siitä, onko kysymys aiheellista ottaa suoraan ratkaistavaksi korkeimmassa oikeudessa, tai suoraan ratkaistavaksi otetusta kysymyksestä. Asian käsittelyssä noudatettaisiin 30 luvun säännöksiä.

Kun korkein oikeus myöntäisi valitusluvan ja päättäisi itse ratkaista kysymyksen, kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä hovioikeuteen jäisi odottamaan ensin mainitun kysymyksen ratkaisua. Korkeimman oikeuden kysymyksessä tekemä ratkaisu olisi pantava asian jatkokäsittelyn perustaksi. Kysymyksen ratkaisun jälkeen, yleensä samassa yhteydessä, korkein oikeus ratkaisisi sen, onko muutoksenhakijalle myönnettävä jatkokäsittelylupa hovioikeuteen.

Jos korkeimman oikeuden ratkaisu vastaisi käräjäoikeuden ratkaisua, jatkokäsittelyluvan myöntäminen ei yleensä olisi tarpeen, vaan asia voisi muutoin jäädä käräjäoikeuden ratkaisun varaan. Jos taas korkeimman oikeuden ratkaisu poikkeaisi käräjäoikeuden ratkaisusta, jatkokäsittelyluvan myöntäminen hovioikeuteen olisi yleensä tarpeen, koska olisi aiheutta epällä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta asiassa. Kuitenkin yleisten prosessiperiaatteiden mukaisesti korkein oikeus voisi selvissä tapauksissa viivytyksen välttämiseksi ratkaista asian myös aineellisesti, hovioikeuteen palauttamatta, jos myöskään asianosaisten oikeusturva ei muuta edellytä.

Korkeimman oikeuden ehdotetussa menettelyssä antama ratkaisu voitaisiin julkaista, ja näillä ratkaisuilla olisi vastaava merkitys kuin ennakkopäätöksillä yleensäkin.

30 a luku **Ennakkopäätösvalituksesta ja ennakkopäätöskysymyksestä**

7 §. Oikeudenkäymiskaaren 30 a luvussa säädetään ennakkopäätösvalituksesta. Lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 7 §, joka sisältää ennakkopäätöskysymystä koskevat säännökset. Samalla luvun otsikkoa täydennettäisiin ja lukuun lisättäisiin luvun rakennetta selkeyttävät väliotsikot.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan käräjäoikeus tai hovioikeus voisi päätöksellään siirtää korkeimman oikeuden ratkaistavaksi kysymyksen, joka koskee lain soveltamista sen käsiteltävänä olevassa asiassa. Tällaista kysymystä nimitettäisiin säännöksessä ennakkopäätöskysymykseksi. Säännös koskisi kaikkia yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäviä lainkäyttöasioita eli riita-, rikos- ja hakemusasioita. Säännös koskisi myös asioita, joita käräjäoikeus käsittelee maa-oikeutena tai merioikeutena.

Useimmiten asiassa ilmenevä ennakkopäätöskysymyksen kohteeksi soveltuva kysymys olisi todennäköisesti tarkoituksenmukaista siirtää korkeimman oikeuden ratkaistavaksi jo asiaa käräjäoikeudessa käsiteltäessä. Ei kuitenkaan ole poissuljettua, että tarve ennakkopäätöskysymyksen siirtämiseen tulee esiin vasta hovioikeudessa. Näin voi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa asiaan sovellettava lainsäädäntö on muuttunut käräjäoikeuden ratkaisun antamisen jälkeen ja ennakkopäätöskysymys koskee lainmuutoksen merkitystä. Tarve ennakkopäätöskysymyksen siirtämiseen vasta hovioikeudesta voi syntyä myös esimerkiksi silloin, kun muutoksenhakua koskevan sääntelyn tulkinnanvaraisuuden takia on epäselvää, voidaanko muutoksenhakemus tutkia (ks. esim. KKO 2023:38). Hovioikeuden mahdollisuutta siirtää ennakkopäätöskysymys korkeimman oikeuden ratkaistavaksi puoltaa myös se, että tietyt asiat käsitellään ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeudessa.

Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 4 luvun 17 §:stä ja 5 luvun 17 §:stä seuraa, että myös markkinaoikeus voisi siirtää ennakkopäätöskysymyksen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Tämä mahdollisuus koskisi vain niitä markkinaoikeudessa käsiteltäviä asioita, joiden käsittelyyn sovelletaan oikeudenkäymiskaarta ja joissa muutosta markkinaoikeuden ratkaisuun haetaan oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 7 luvun 4 §:n mukaan korkeimmalta oikeudelta.

Asioiden käsittelyyn vakuutus-oikeudessa ei sovelleta oikeudenkäymiskaarta. Ehdotettu sääntely ei siten koskisi vakuutus-oikeutta edes niissä asioissa, joissa vakuutus-oikeuden ratkaisuun voidaan hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta. Se ei koskisi myöskään työtuomioistuinta, jonka ratkaisuihin ei voida hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta.

Kun otetaan huomioon ennakkopäätöskysymyksen käsittelyyn korkeimmassa oikeudessa kuluva aika, ennakkopäätöskysymyksen siirtäminen ei käytännössä olisi mahdollista asioissa, jotka on käsiteltävä kiireellisinä. Tällaisia ovat esimerkiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:ssä tarkoitetut asiat, joissa pääkäsittely on pidettävä tietyn ajan kuluessa rikosasian vireilletulosta.

Asiaa käsittelevän tuomioistuimen harkinnassa olisi, missä käsittelyn vaiheessa se siirtää ennakkopäätöskysymyksen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Koska oikeudenkäyntimenettelyä käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa koskevaa sääntelyä ei ehdoteta muutettavaksi, ennakkopäätöskysymys olisi joka tapauksessa siirrettävä korkeimman oikeuden ratkaistavaksi ennen kuin siirtävä tuomioistuin on tehnyt riitaisia tosiseikastokysymyksiä koskevan näyttöratkaisunsa. Tarkoituksena ei siis ole, että siirtävä tuomioistuin tekisi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 a §:ssä tarkoitettuun välituomioon rinnastettavan ratkaisun riitaisista tosiseikastokysymyksistä voidakseen siirtää näiden tosiseikkojen oikeudellista arviointia koskevan ennakkopäätöskysymyksen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Tästä lähtökohdasta seuraa, että menettely voisi käytännössä koskea lähinnä sellaisia kysymyksiä, joiden ratkaisemisen kannalta merkityksellinen tosiseikasto on asiassa riidaton.

Ennakkopäätöskysymyksen kohteena olevalla kysymyksellä tarkoitetaan säännöksessä samanlaista asian ratkaisun kannalta merkityksellistä, rajoitettua ongelmaa koskevaa kysymystä, josta nykyään säädetään oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 2 momentin 2 kohdassa. Säännöksen mukaan valituslupa voidaan rajoittaa koskemaan muun muassa kysymystä, jonka ratkaiseminen on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi.

Ennakkopäätöskysymys ei voisi koskea abstraktia laintulkintakysymystä, kuten kysymystä siitä, onko jokin lain säännös yleisesti ristiriidassa perustuslain, unionin oikeuden tai Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Korkeimman oikeuden ratkaistavaksi siirrettäisiin siis vireillä olevan lainkäyttöasian ratkaisun kannalta merkityksellinen konkreettinen kysymys, jonka korkein oikeus myös ratkaisisi soveltamalla lakia kyseisen asian tosiseikastoon.

Ennakkopäätöskysymys voisi koskea esimerkiksi prosessinedellytystä tilanteessa, jossa on tulkinnanvaraista, onko käräjäoikeus toimivaltainen tutkimaan asian. Tällöin voitaisiin varmistua heti oikeudenkäynnin alussa siitä, että asia on vireillä oikeassa tuomioistuimessa. Esimerkkeinä tällaisista toimivaltaepäselvyyksistä voidaan mainita ratkaisut KKO 2019:1 ja KKO 2022:42, joiden kohteena olleissa asioissa on ollut tulkinnanvaraista se, kuuluiko tietynlaisten julkisyhteisöjen tekemistä sopimuksista aiheutuneiden riitojen tutkiminen yleiselle tuomioistuimelle.

Toisena tyyppitilanteena voidaan mainita uuden lain siirtymäsääntelyn tulkinnanvaraisuudesta johtuvat epäselvyydet, jotka saattavat koskea suuria asiamääriä ja joihin siksi olisi lainkäytön yhdenmukaisuuden ja tehokkuuden vuoksi tärkeää saada mahdollisimman nopeasti korkeimman oikeuden ratkaisu. Esimerkkeinä tällaisista lainmuutosten voimaantuloon liittyvistä ongelmatilanteista voidaan mainita ratkaisut KKO 2019:20 ja KKO 2020:11.

Ennakkopäätöskysymys voisi koskea myös esimerkiksi tulkinnanvaraista oikeudellista kysymystä siitä, miten vahingonkorvausasiassa on arvioitava korvausperustetta. Tällöin korvausperusteen olemassaolo saataisiin selville ennen esimerkiksi vahingon syy-yhteyttä väitettyyn vastuuperusteeseen sekä vahingon määrää koskevaa mahdollisesti työlästäkin selvittelyä. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta voidaan mainita ratkaisu KKO 2022:75, jossa ratkaistiin kysymys siitä, oliko valtio ankarassa vastuussa tarpeettomasti hankitusta vakuustakavarikosta aiheutuneen vahingon korvaamisesta.

Rikosasiassa ennakkopäätöskysymys voisi koskea esimerkiksi syyteoikeuden vanhentumista tai jotakin menettelyllistä kysymystä, kuten sitä, saadaanko tiettyä todistetta hyödyntää. Asiaratkaisun osalta ennakkopäätöskysymys voisi koskea esimerkiksi jonkin yksittäisen tunnusmerkistökäsitteen täyttymistä. Esimerkkinä voidaan mainita kysymys siitä, onko huumausainerikosta koskevassa asiassa syytteessä tarkoitettua huumausainetta pidettävä rikoslain 50 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuna erittäin vaarallisena huumausaineena (ks. KKO 2004:127, KKO 2005:56 ja KKO 2017:33). Koska ennakkopäätöskysymys siirretään ennen kuin syyllisyyskysymys on ratkaistu, siirtävän tuomioistuimen on tärkeää pitää silmällä sitä, että siirtopäätöksessä käytetyillä ilmaisulla ei rikota syyttömyysolettamaa.

Aloite ennakkopäätöskysymyksen siirtämiseen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi voi tulla joko asiaa käsittelevältä tuomioistuimelta tai asianosaisilta. Siirto olisi aina tuomioistuimen harkinnassa. Tuomioistuin ei siis olisi velvollinen siirtämään kysymystä korkeimman oikeuden ratkaistavaksi, vaikka kaikki asianosaiset pitäisivät sitä perusteltuna.

Asiaa käsittelevän tuomioistuimen tulee tehdä ennakkopäätöskysymyksen siirtämisestä päätös, jossa yksilöidään selkeästi korkeimman oikeuden ratkaistavaksi siirrettävä kysymys. Päätöksessä tulee selostaa kysymyksen ratkaisemiseen vaikuttavat tosiseikat ja ilmoittaa, ovatko ne riidattomia vai onko niistä riitaa. Tuomioistuimen tulee esittää myös käsityksensä siitä, miksi kysymyksen saattaminen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi on tärkeää lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi.

Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 1 §:n säännöksistä seuraa, että päätökseen, jolla tuomioistuin siirtää ennakkopäätöskysymyksen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi, ei voi hakea muutosta. Sama koskee päätöstä, jolla tuomioistuin hylkää asianosaisen pyynnön ennakkopäätöskysymyksen siirtämisestä.

Ehdotetulla säännöksellä ei tarkoiteta puuttua käräjäoikeuden mahdollisuuteen antaa asiassa välituomio oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 6 §:n tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 a §:n nojalla.

Pykälän 2 *momentista* ilmenee, että tuomioistuimen tulisi oikeudenkäynnissä noudatettavan kuulemisperiaatteen mukaisesti varata asianosaisille tilaisuus tulla kuulluksi ennen siirtopäätöksen tekemistä. Kuuleminen koskisi sitä, onko asiassa aiheellista siirtää esille noussut kysymys korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Tuomioistuin voisi samalla kysyä asianosaisilta, suostuvatko he ennakkopäätöskysymyksen siirtämiseen. Jos asianosaiset joko ilmoittavat suostuvansa siirtämiseen tai eivät vastaa sitä koskevaan tiedusteluun, siirtämisen edellytykset ovat käsillä. Asianosaisilla on kuulemisen yhteydessä mahdollisuus esittää käsityksensä myös kysymyksen muotoilusta. Tuomioistuin voisi suostumusten tiedustelemisen jälkeenkin tehdä teknistä ja sanonnallista viimeistelyä päätösasiakirjaan, jolla kysymys siirretään korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Siirron voisi kuitenkin erityisestä syystä tehdä, vaikka yksi tai useampi asianosainen vastustaa siirtoa. Erityinen syy ennakkopäätöskysymyksen siirtämiseen asianosaisen vastustuksesta huolimatta voi olla esimerkiksi kysymyksen ratkaisemisen tärkeys suuren asiaryhmän kannalta. Käräjäoikeuksien käsiteltäviksi saattaa tulla paljon esimerkiksi summaarisia velkomusasioita, joissa toistuu sama oikeudellisesti epäselvä kysymys ja joissa annettuihin ratkaisuihin ei esimerkiksi intressin vähäisyyden tai vastaajapuolen passiivisuuden vuoksi tyyppillisesti haeta muutosta. Ennakkopäätöskysymyksen siirtäminen jossakin tällaisessa asiassa korkeimman oikeuden ratkaistavaksi voi olla tärkeää, jotta korkein oikeus pääsee antamaan käräjäoikeuksien lainkäyttöä ohjaavan ratkaisun. Tämänkaltaisissa tilanteissa ei voida lähtökohtaisesti pitää perusteltuna, että asianosainen voi vastustuksellaan estää käräjäoikeuden tarpeellisenä pitämän ennakkopäätöskysymyksen siirtämisen. Asianosaisen vastustuksensa perusteeksi esittämät näkökohdat olisi kuitenkin otettava harkinnassa huomioon.

Kysymyksen siirtämistä koskevassa päätöksessä on selostettava, miten asianosaisia on kuultu ennen siirtopäätöksen tekemistä ja miten he ovat asiaan suhtautuneet. Jos joku asianosaisista on vastustanut ennakkopäätöskysymyksen siirtämistä, päätöksessä tulee ilmoittaa, mikä on asiaa käsittelevän tuomioistuimen mielestä erityinen syy kysymyksen siirtämiseen asianosaisen vastustuksesta huolimatta.

Pykälän 3 *momentin* mukaan korkein oikeus päättäisi, otetaanko ennakkopäätöskysymys ratkaistavaksi korkeimmassa oikeudessa. Kysymyksen ratkaistavaksi ottaminen kuuluisi siis korkeimman oikeuden harkintavaltaan. Ennakkopäätöskysymys voitaisiin ottaa käsiteltäväksi korkeimmassa oikeudessa aino-

astaan, jos se on tärkeää lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi. Tältä osin ehdotettu sääntely vastaa 30 a luvun 2 §:ssä säädettyjä ennakkopäätösvalitusta koskevia valituslupaperusteita. Muilta osin ennakkopäätöskysymyksen ratkaistavaksi ottamista koskeva päätöksenteko tapahtuisi korkeimmassa oikeudessa samanlaisessa menettelyssä kuin valitusluvan myöntäminen. Sovellettavaksi tulisivat siten esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §:n 3 momentin kokoonpanosäännökset sekä 30 luvun 3 §:n säännökset, jotka koskevat valitusluvan myöntämistä osittain.

Korkein oikeus voi nykyään päättää valitusluvan myöntämisestä pyytämättä muutoksenhakijan vastapuolelta vastausta valituslupahakemukseen. Vastavasti korkein oikeus voisi päättää ennakkopäätöskysymyksen ratkaistavaksi ottamisesta varaamatta asianosaisille tilaisuutta antaa lausumaa. Lausuman antaminen ei yleensä olisi tarpeen, koska asianosaiset ovat voineet ottaa kantaa asiaan jo alemmassa tuomioistuimessa siirtopäätöstä valmisteltaessa. Lausuman pyytäminen jo tässä vaiheessa olisi tarpeen erityisesti siinä tapauksessa, että syntyy epäilyksiä siitä, ovatko siirretyn kysymyksen ratkaisemisen kannalta merkitykselliset tosiseikat sillä tavalla riidattomat ja selvät, että kysymys voidaan ottaa ratkaistavaksi.

Jos korkein oikeus päättää olla ottamatta ennakkopäätöskysymystä ratkaistavaksi, kysymyksen siirtänyt tuomioistuin jatkaa asian käsittelyä.

Pykälän 4 momentin mukaan sen jälkeen, kun ennakkopäätöskysymys on päätetty ottaa ratkaistavaksi, sovellettaisiin kysymystä korkeimmassa oikeudessa käsiteltäessä soveltuvin osin oikeudenkäymiskaaren 30 luvun säännöksiä. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että korkein oikeus luvun 10 §:n mukaisesti pyytää tässä vaiheessa asianosaisilta lausumat ratkaistavaksi otetun kysymyksen johdosta, jollei tällaisia lausumia ole pyydetty jo ennen kuin ennakkopäätöskysymys päätettiin ottaa ratkaistavaksi.

Koska oikeudenkäynti alemmassa tuomioistuimessa on ainakin pääsääntöisesti keskeytyneenä sinä aikana, kun korkein oikeus käsittelee ennakkopäätöskysymystä, korkeimman oikeuden tulisi käsitellä ennakkopäätöskysymys mahdollisimman joutuisasti.

Korkeimmalla oikeudella on Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen 267 artiklan mukaan velvollisuus pyytää tarvittaessa unionin tuomioistuimelta ennakkoratkaisua unionin oikeuden pätevydestä tai tulkinnasta. Tämä velvollisuus olisi voimassa myös korkeimman oikeuden käsitellessä sen ratkaistavaksi siirrettyä ennakkopäätöskysymystä.

Kun korkein oikeus olisi ratkaissut ennakkopäätöskysymyksen, kysymyksen siirtänyt tuomioistuin jatkaisi muilta osin asian käsittelyä. Ennakkopäätöskysymyksen johdosta annettu korkeimman oikeuden ratkaisu olisi otettava asian jatkokäsittelyn perustaksi samaan tapaan kuin lainvoiman saanut välituomio.

Jos korkein oikeus päättää julkaista ennakkopäätöskysymyksen johdosta antamansa ratkaisun ennakkopäätöksenä, ratkaisulla on sama merkitys ennakkopäätöksenä muita samanlaisia asioita ratkaistaessa kuin muillakin korkeimman oikeuden julkaistuilla ratkaisuilla.

6. Voimaantulo

Ehdotettua sääntelyä sovellettaisiin kaikissa vireillä olevissa lainkäyttöasioissa heti lain voimaantulosta lähtien.

7. Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Korkeimman oikeuden asema ja tehtävät

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Perustuslain 99 §:n mukaan korkein oikeus käyttää ylintä tuomiovaltaa riita- ja rikosasioissa ja valvoo lainkäyttöä omalla toimialallaan.

Ehdotetut uudet menettelyt mahdollistaisivat sen, että korkeimman oikeuden ratkaistavaksi päätyy entistä useammin kysymyksiä, joista voidaan antaa lain-tulkintaa ohjaava ennakkopäätös. Ehdotuksilla parannetaan siten korkeimman oikeuden edellytyksiä hoitaa perustuslaissa tarkoitettua tehtäväänsä alempien tuomioistuinten lainkäyttöä ohjaavana ylimpinä tuomioistuimena ja siten lisää lään lainkäytön yhtenäisyyttä ja oikeusvarmuutta.

Ehdotetuissa menettelyissä on kysymys siitä, että korkein oikeus ratkaisee yksittäisessä lainkäyttöasiassa ilmenevän konkreettisen kysymyksen. Samoin kuin muissakin lainkäyttöasioissa korkein oikeus siis tulkitsee lakia, soveltaa sitä kyseisen tapauksen tosiseikastoon ja antaa kyseistä asiaa tai sen osaa koskevan sitovan lainkäyttöraiskaisun. Kysymys on siten perustuslaissa tarkoitettua tuomiovallan käytöstä. Ehdotetut menettelyt eivät muutenkaan muuttaisi korkeimman oikeuden valtiosääntöoikeudellista asemaa tai tehtäviä. Esimerkiksi perustuslain 106 §:n soveltamisen edellytykset olisivat tämän tyyppisissä asioissa samat kuin muissakin lainkäyttöasioissa.

Ehdotetuilla säännöksillä ei myöskään muuteta tuomioistuinlaitoksen rakennetta ja oikeusastejärjestystä koskevia peruslähtökohtia. Muutokset merkitsevät sinänsä uudenlaisia mahdollisuuksia oikeusastejärjestyksestä poikkeamiseen, mutta nämä poikkeukset ovat rajattuja ja niihin on edellä kuvattu hyväksyttävät tavoitteet. Oikeusastejärjestyksen noudattamista ei ole oikeuskäytännössä pidetty ehdottomana prosessiperiaatteena, vaan sitä sovelletaan tapauskohtaiseen harkintaan perustuen. Alemman tuomioistuimen siirtämään ennakkopäätöskysymykseen annettava korkeimman oikeuden ratkaisu ei myöskään muuta kyseisen oikeudenkäynnin osalta sitä, että asia tulee sen ratkaisuun vaikuttavien muiden kysymysten osalta käsitellyksi normaalin oikeusastejärjestyksen mukaisesti.

Samoin niin sanotun hyppyvalitusluvan osalta asia on käsitelty ensiksi käräjäoikeudessa ja sen jälkeen jatkokäsittelylupa-asiana hovioikeudessa. Muutos vaikuttaa tältä osin ainoastaan siihen, että korkein oikeus voi havaittuaan jatkokäsittelyluvan edellytyksiä hovioikeudessa koskevassa valitusasiassa ennakkopäätösluonteisen kysymyksen ottaa sen ratkaistavakseen sen sijaan, että asia palautettaisiin kaikilta osin hovioikeuteen.

Tuomioistuinten riippumattomuus

Ehdotettua ennakkopäätöskysymystä koskevaa sääntelyä on arvioitava myös perustuslain 3 §:n 3 momentissa turvattu tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta. Riippumattomuuteen kuuluu se, että tuomioistuimet ovat riippumattomia myös oikeuslaitoksen sisällä suhteessa toisiinsa. Ylempi tuomioistuin ei perustuslain 3 §:n 3 momentin esitöiden mukaan saa pyrkiä vaikuttamaan alemman tuomioistuimen ratkaisuun yksittäistapauksessa. Ylimpien tuomioistuinten ennakkopäätöksillä on lähinnä oikeuskäytännön yhtenäisyyttä turvaavaa tuo-

mioistuimia ohjaavaa merkitystä, mutta ei välitöntä oikeudellista sitovuutta yksittäisten oikeustapausten ratkaisussa (HE 1/1998 vp, s. 76, PeVL 35/2005 vp ja PeVL 14/2016 vp).

Ehdotetulla menettelyllä ei vaaranneta tuomioistuinten riippumattomuutta, sillä ennakkopäätöskysymyksen siirtäminen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi perustuisi laissa säädettyyn menettelyyn ja olisi aina kysymyksen siirtävän tuomioistuimen harkinnassa. Korkein oikeus ei siis voisi ilman alemman tuomioistuimen tekemää siirtopäätöstä ryhtyä alemmassa tuomioistuimessa käsiteltävänä olevan asian ratkaisemiseen.

Riippumattomuuden näkökulmasta on merkityksellistä myös se, että ehdotetussa menettelyssä korkein oikeus itse lopullisesti ratkaisisi sen ratkaistavaksi siirretyn kysymyksen. Siirtävä tuomioistuin ei siis tekisi samasta kysymyksestä enää uutta ratkaisua vaan ottaisi korkeimman oikeuden ratkaisun asian käsitteilyn ja ratkaisun pohjaksi muilta osin. Menettely ei tässä suhteessa riippumattomuuden kannalta poikkea sellaisista tilanteista, joissa korkein oikeus ratkaisee valitusasiassa jonkin ennakkoluonteisen kysymyksen ja palauttaa asian alempaan tuomioistuimeen muiden kysymysten ratkaisemista varten.

Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin turvataan perustuslain 21 §:ssä.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osatekijöihin kuuluu muun ohella oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa ilman aiheetonta viivytystä. Käytännössä asian käsittelyajalla tuomioistuimessa on asianosaisille suuri merkitys. Esimerkiksi dispositiivisissa kuluttajaoikeudellisissa tai vuokrasuhteeseen perustuvissa riita-asioissa, jotka ovat käräjäoikeuksissa yleisiä, oikeudenkäynnin läpikäyminen kaikissa oikeusasteissa voi olla asianosaisille liian raskas, aikaa vievä ja kallis menettely. Ehdotetun ennakkopäätöskysymysmenettelyn avulla myös tämän tyyppisissä asioissa ilmeneviä kiperiä oikeudellisia kysymyksiä voitaisiin arvioida korkeimmassa oikeudessa ilman, että oikeudenkäynnin keston täytyy sen vuoksi muodostua yhtä pitkäksi kuin sellaisessa oikeudenkäynnissä, jossa asianosaiset itse normaalia muutoksenhakureittiä vievät asian ylimpään oikeusasteeseen saakka. Samaa tavoitteeseen on pyritty jo aiemmin voimaan tulleella ennakkopäätösvalitusmenettelyllä.

Myös niin sanotuissa hyppyvalituslupa-asioissa ehdotettu menettely on omiaan lyhentämään oikeudenkäynnin kestoja, kun koko asiaa ei jouduta palauttamaan hovioikeuteen, josta se mahdollisesti vielä tulisi normaalia valitusreittiä uudelleen korkeimman oikeuden käsiteltäväksi.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin kuuluu muun muassa oikeus hakea muutosta. Säännös ei estä säättämistä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (HE 309/1993 vp, s. 74 ja esim. PeVL 68/2014 vp).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa määrätään oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Artikla ei edellytä muutoksenhakuoikeuden turvaamista. Muutoksenhakuoikeudesta rikosasioissa on määrätty erikseen ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 2 artiklassa. Jokaisella rikoksesta tuomitulla on artiklan 1 kappaleen mukaan oikeus saada syyllisyyskysymys tai tuomittu rangaistus tutkittavaksi ylemmässä tuomioistuimessa. Muutoksenhakuoikeuteen voidaan artiklan 2 kappaleen mukaan tehdä poikkeuksia

lain määräämien vähäisten rikosten kohdalla tai tapauksissa, joissa ylin tuomioistuin on toiminut ensimmäisenä asteena tai vapauttavan tuomion saanut henkilö on muutoksenhakuasteessa todettu syylliseksi. Sopimusvaltiolla on verraten laaja harkintavalta säännellä muutoksenhaun edellytyksiä ja siinä noudatettavaa menettelyä.

Rikoksesta tuomitulla on YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleis-sopimuksen 14 artiklan 5 kappaleen mukaan oikeus saada syyllisyyskysymys ja tuomittu rangaistus tutkittavaksi ylemmässä tuomioistuimessa lain mukaisesti. Sopimusvaltion lainsäädännöllä voidaan kuitenkin säännellä muutoksenhakuoikeuden käyttämistä.

Korkeimman oikeuden käsiteltäväksi tulevat jatkokäsittelylupa-asiat on ratkaistu kärjäoikeudessa ja jatkokäsittelyluvan edellytysten kannalta myös hovioikeudessa ennen kuin ne saapuvat korkeimpaan oikeuteen. Niin sanottua hyppyvalituslupaa tarkoittava säännös merkitsisi sitä, että korkein oikeus voi ottaa jatkokäsittelylupa-asiassa ilmenevän ennakkopäätösluonteisen kysymyksen suoraan ratkaistavakseen sen sijaan, että asia palautettaisiin jatkokäsittelyluvan myöntämisen jälkeen kaikilta osin hovioikeuteen. Ehdotetussa menettelyssä asianosaisten muutoksenhakuoikeus jossain määrin kaventuu, sillä asianosaiset eivät voi hakea muutosta korkeimman oikeuden suoraan ratkaistavaksi ottamaan kysymykseen. Vertailukohtana on se, että jos korkein oikeus myöntää jatkokäsittelyluvan ja palauttaa asian kaikilta osin hovioikeuteen uudelleen käsiteltäväksi, hovioikeuden ratkaisuun voi hakea vielä muutosta korkeimmalta oikeudelta, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan.

Hyppyvalituslupaa koskevaa sääntelyä voidaan pitää vain vähäisenä poikkeuksena muutoksenhakuoikeuteen. Sääntelyä sovellettaessa asianosainen saisi kärjäoikeuden ratkaisua koskevaan valitukseensa muutoksenhakutuomioistuimen ratkaisun, jonka vain antaisi suoraan ratkaistavaksi otettavan kysymyksen osalta hovioikeuden sijasta korkein oikeus. Tällaisen järjestelyn ei voida katsoa heikentävän asianosaisten oikeusturvaa.

Ehdotettu ennakkopäätöskysymysmenettely merkitsee merkittävämpää puuttumista muutoksenhakuoikeuteen. Jos kärjäoikeuden siirtämä ennakkopäätöskysymys ratkaistaan suoraan korkeimmassa oikeudessa, tätä kysymystä koskevaan ratkaisuun ei ole oikeudenkäynnissä lainkaan muutoksenhakuoikeutta.

Tältä osin on kuitenkin huomionarvoista ensinnäkin, että ennakkopäätöskysymysmenettelyllä pyritään edistämään perus- ja ihmisoikeuksien kannalta tärkeitä päämääriä, kuten oikeusvarmuutta ja oikeudenkäyntien joutuisuutta. Lisäksi voidaan pitää olennaisena, että jos korkein oikeus ottaa alemman tuomioistuimen siirtämän ennakkopäätöskysymyksen ratkaistavakseen, kysymys tulee ratkaistuksi suoraan korkeimmassa oikeudessa, jonka ratkaisuihin ei muissakaan asioissa voida hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin. Tilanne voidaan ennakkopäätöskysymyksen ratkaisemisen osalta rinnastaa niihin ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 2 artiklan 2 kappaleessa tarkoitettuihin tapauksiin, joissa muutoksenhakuoikeudesta voidaan poiketa ylimmän tuomioistuimen toimiessa ensimmäisenä oikeusasteena. Edelleen on merkityksellistä, että ennakkopäätöskysymysmenettelyssä ei ratkaistaisi näyttökysymyksiä vaan menettely on tarkoitettu sellaisten oikeudellisesti epäselvien kysymysten ratkaisemiseen, joiden ratkaisuun vaikuttavat tosiseikat ovat riidattomia. Sen jälkeen, kun korkein oikeus olisi rikosasiassa ratkaissut ennakkopäätöskysymyksen, asian käsittelyä jatkettaisiin muilta osin kärjäoikeudessa, joka ratkaisisi syyllisyyskysymyksen ja määräisi mahdollisen rangaistuksen, ja tähän kärjäoikeuden ratkaisuun voitaisiin tavanomaiseen tapaan hakea muutosta.

Perustuslakivaliokunta on katsonut perusoikeusrajoituksen kohteeksi joutuvan henkilön suostumuksella voivan myös olla merkitystä valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa. Valiokunta on kuitenkin pitänyt tällaista sääntelytapaa ongelmallisena ja korostanut pidättyvää suostumuksen käyttämisessä perusoikeuksiin puuttumisen oikeutusperusteena (ks. esim. PeVL 1/2018 vp). Ennakkopäätöskysymysmenettelyyn liittyvän muutoksenhakuoikeuden rajoittumisen osalta voidaan osaltaan antaa merkitystä myös sille, että ennakkopäätöskysymyksen siirtäminen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi tulee kysymykseen vain tilanteissa, joissa asianosaiset eivät vastusta kysymyksen siirtämistä tai sen siirtämiseen on tuomioistuimen harkitsema erityinen syy.

Korkeimman oikeuden päätös olla ottamatta sille siirrettyä ennakkopäätöskysymystä ratkaistavaksi johtaa siihen, että kysymys palautuu ratkaistavaksi siirtävässä tuomioistuimessa, jonka ratkaisuun voidaan hakea normaalisti muutosta. Ehdotettu sääntely poikkeaa tältä osin ennakkopäätösvalitusta koskevasta sääntelystä, jossa valitusluvan epääminen johtaa muutoksenhakuoikeuden menettämiseen kokonaan (ks. tältä osin PeVL 4/2010 vp).

Edellä esitetyin perustein ehdotetut säännökset ovat sopusoinnussa perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Lait voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämisympäristössä.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäymiskaaren 30 a luvun otsikko, sellaisena kuin se on laissa 650/2010, ja

lisätään 14 luvun 4 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 690/1997, uusi 2 momentti, 30 lukuun uusi 3 a § sekä 30 a lukuun 1 §:n edelle uusi väliotsikko, uusi 7 § ja sen edelle uusi väliotsikko, seuraavasti:

14 luku

Asian käsittelystä oikeudessa

4 §

Ennakkopäätöskysymyksen siirtämisestä korkeimman oikeuden ratkaistavaksi säädetään 30 a luvun 7 §:ssä.

30 luku

Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen

3 a §

Jos valitus koskee jatkokäsittelyluvan myöntämistä hovioikeudessa ja asiassa on 3 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettu kysymys, jonka ratkaiseminen on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi tai valituslupaperusteen kannalta muutoin, korkein oikeus voi valitusluvan myöntäessään tai valitusta käsitellessään päättää, että se ratkaisee kysymyksen. Jatkokäsittelyluvan käsittelyä jatketaan kysymyksen ratkaisemisen jälkeen.

30 a luku

Ennakkopäätösvalituksesta ja ennakkopäätöskysymyksestä

Ennakkopäätösvalitus

Ennakkopäätöskysymys

7 §

Käräjäoikeus tai hovioikeus voi päätöksellään siirtää korkeimman oikeuden ratkaistavaksi kysymyksen (*ennakkopäätöskysymys*), joka koskee lain soveltamista sen käsiteltävänä olevassa asiassa.

Ennen päätöksen tekemistä asianosaisille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Siirron saa tehdä vain erityisestä syystä, jos joku asianosaisista vastustaa sitä.

Korkein oikeus voi ottaa ennakkopäätöskysymyksen ratkaistavaksi, jos se on tärkeää lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi. Ennakkopäätöskysymyksen ratkaistavaksi ottamiseen sovelletaan muutoin soveltuvin osin valitusluvan myöntämistä koskevia säännöksiä.

Jos ennakkopäätöskysymys otetaan ratkaistavaksi, sitä ratkaistaessa sovelletaan soveltuvin osin 30 luvun säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i rättegångsbalken rubriken för 30 a kap. sådan den lyder i lag 650/2010, och *fogas* till 14 kap. 4 §, sådan den lyder i lag 690/1997, ett nytt 2 mom., till 30 kap. en ny 3 a § samt till 30 a kap. en ny mellanrubrik före 1 §, en ny 7 § och före den en ny mellanrubrik som följer:

14 kap.

Om handläggning av mål inför rätta

4 §

Om hänskjutande av en prejudikatfråga till högsta domstolen föreskrivs i 30 a kap. 7 §.

30 kap

Fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen

3 a §

Om överklagandet gäller meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten och målet innehåller en i 3 § 2 mom. 2 punkten avsedd fråga, vars avgörande är nödvändigt för att styra rättstillämpningen eller annars med hänsyn till grunderna för besvärstillståndet, kan högsta domstolen när den meddelar besvärstillstånd eller när den behandlar besvären besluta att den prövar frågan. Handläggningen av tillståndet till fortsatt handläggning fortsätter efter att frågan har avgjorts.

30 a kap.

Om prejudikatbesvär och prejudikatfråga

Prejudikatbesvär

Prejudikatfråga

7 §

Tingsrätten eller hovrätten kan besluta att hänskjuta en fråga som gäller lagens tillämpning i ett mål som den handlägger (*prejudikatfråga*) till högsta domstolen för avgörande.

Innan beslutet fattas ska parterna beredas tillfälle att bli hörda. En fråga kan hänskjutas endast av något särskilt skäl, om någon av parterna motsätter sig detta.

Högsta domstolen kan uppta prejudikatfrågan till prövning, om det är av vikt med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättstillämpning. I övrigt tillämpas bestämmelserna om meddelande av besvärstillstånd i tillämpliga delar på upptagandet av en prejudikatfråga till prövning.

Om en prejudikatfråga upptas till prövning, tillämpas bestämmelserna i 30 kap. i tillämpliga delar på avgörandet av den.

Denna lag träder i kraft den 20 .
